

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

2013

ВИДАЄТЬСЯ ЩОРІЧНО. КИЇВ

ЗМІСТ

<i>Від редакції</i>	9
<i>Автономна Республіка Крим</i>	
АЙБАБИН А.И., ХАЙРЕДИНОВА Э.А. Раскопки на плато Эски-Кермен.....	10
АЛЯДИНОВА Д.Ю., ТЕСЛЕНКО И.Б. Исследования на окраине с. Дачное (Толе) Бахчисарайского р-на	11
БЕЛИК Ю.Л., ТОЛСТИКОВ В.П. Исследования совместной пантикапейской (Боспорской) экспедиции ГМИИ им. А.С. Пушкина (РФ) и КРУ «Керченский ИКЗ» (Украина).....	13
БУТЯГИН А.М., СТОЛЯРЕНКО П.Г. Раскопки Мирмекия в 2013 г.	15
ВАХОНЄЄВ В.В. Підводні дослідження корабельних аварій союзницького флоту Кримської кампанії (1854 р.) в Євпаторійській бухті.....	17
ВАХОНЄЄВ В.В. Підводні дослідження корабельної аварії XVIII ст. в Керченській протоці....	18
ВАХОНЄЄВ В.В., СОЛОВЬЙОВ С.Л. Підводні дослідження античного городища Акра в Східному Криму	19
ВЕСЕЛЬСЬКИЙ А.П., КРАВЧЕНКО Е.А., МАНЬКО В.О. Розвідки на околиці с. Карасьовка АРК	20
ВИНОКУРОВ Н.И., СОН Н.А. Исследования в Крымском Приазовье.....	21
ВНУКОВ С.Ю. Исследования городища Кара-Тобе в г. Саки.....	24
ВОЛОШИНОВ О.О., НЕНЕВОЛЯ І.І. Розкопки кургану біля с. Брянське Бахчисарайського р-ну	26
ГАВРИЛОВ О.В., МАЙКО В.В., СЕМЕНОВ В.В. Розвідки у середньовічному Солохаті	27
ГЕРЦЕН А.Г., ИВАНОВА О.С., ЛУКИН С.В. Исследования Мангупского городища	29
ГОРОНЧАРОВСКИЙ В.А., БУЙСКИХ А.В., БЕЙЛИН Д.В., РАКОШИ Я. Исследование крепости Илурат	30
ГРЕЧКО Д.С., ВИКТОРОВА П.Е. Исследования Марьинской экспедиции на Тарханкутском полуострове	32
ГУКИН В.Д., ДЖАНОВ А.В., МАЙКО В.В., НИКИТИН А.Б., ЗАХАРОВ В.А. Археологические исследования средневековой сигудеи	33
ЕГОРОВА Т.В. Исследования на городище «Чайка».....	35
ЗИНЬКО А.В. Охранные исследования на некрополе Тиритаки и подводные разведки у мыса Ак-Бурун.....	36

ПЕЛЯШЕНКО К.Ю. Дослідження Циркунівського городища	256
СНІЖКО І.А. Дослідження периферійної частини стоянки біля с. Кам'янка	256

Херсонська область

БИЛКОВА В.П., НЕМЦЕВ С.О., САМОЙЛЕНКО І.Ю. Пізній горизонт на Білозерському поселенні (розкопки 2012–2013 рр.)	258
--	-----

Хмельницька область

СТЕПАНЧУК В.М., РИЖОВ С.М., ЛЕВЧУК П.О., ВЕТРОВ В.С., ЯМАДА М., СУДА Й. Роботи Нижньопалеолітичної експедиції (НПЕ)	260
СТЕПАНЧУК В.М., РИЖОВ С.М., МАТВІЙШИНА Ж.М., КАРМАЗИНЕНКО С.П., ПОГОРІЛЕЦЬ О.Г. Дослідження нижньопалеолітичних місцезнаходжень біля смт Меджибіж.....	261
ЯКУБОВСЬКИЙ В.І. Дослідження середньовічного м. Губина.....	262

Черкаська область

ВІДЕЙКО М., БУРДО Н., МЮЛЛЕР Й., ХОФМАНН Р., РАССМАНН К., МІШКА К. Відновлення комплексних досліджень поселенні біля с. Майданецького	264
ЛИСЕНКО С.Д., ОВЧИННИКОВ Е.В., ФЕДЬКО В.Ф. Дослідження біля с. Безпальче у 2013 р.	265
ШИДЛОВСЬКИЙ П.С., НУЖНИЙ Д.Ю., ПЕАН С.Т. Дослідження ділянки на південь від першого межирізького житла	266

Чернівецька область

ІЛЬКІВ М.В., ПИВОВАРОВ С.В., МИХАЙЛИНА Л.П., МИСЬКО Ю.В. Роботи на території Хотинської фортеці у 2013 р.	269
ІЛЬКІВ М.В., ПИВОВАРОВ С.В. Дослідження чернівецької філії ОАСУ	271
ПЕТРАУСКАС О.В., АВРАМЕНКО М.О., ДІДЕНКО С.В. Розкопки могильника черняхівської культури Комарів-1	272
ПЕТРАУСКАС О.В., КОВАЛЬ О.А., ШИШКІН Р.Г., ЧОРНИЙ А.М. Дослідження виробничої факторії пізньоримського часу Комарів	273
ПЕТРАУСКАС О.В., МИЛЯН Т.Р. Дослідження комплексу пам'яток пізньоримського часу біля с. Комарові	274

Чернігівська область

Бондар О.М. Дослідження комплексу в с. Малий Листвен Ріпкинського р-ну.....	276
КЕДУН І.С., ЧЕРНЕНКО О.Є. Дослідження у Новгород-Сіверському та Ніжині.....	277
ЛУЦЕНКО Р.М., ЛУЦЕНКО К.П., ЯРОШЕНКО О.М. Дослідження Свято-Миколаївського Пустинно-Рихлівського монастиря	279
МОЦЯ О.П., БОНДАР О.М., СИТИЙ Ю.М., СКОРОХОД В.М. Розвідки правого берега р. Снов	281
СИТИЙ Ю.М., МЕЗЕНЦЕВ В.І. Археологічні дослідження в Батурині.....	282
СКОРОХОД В.М., КАПУСТІН К.М., МИРОНЕНКО Л.В., ТЕРЕЩЕНКО О.В. Нові дослідження на посаді Виповзівського городища.....	284
СКОРОХОД В.М., МОЦЯ О.П., СИТИЙ Ю.М., ЖИГОЛА В.С. Роботи на Виповзівському городищі	286
СКОРОХОД В.М., СИТА Л.Ф., ШУМЕЙ О.М. Зачистки культурного шару на посаді Виповзівського городища	287
СКОРОХОД В.Н., ФЕТИСОВ А.А. Исследования на подоле Выползовского городища	289
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Р.В., ЖАРОВ Г.В., ЖАРОВА Т.М. Дослідження Лівобережної комплексної археологічної експедиції	291
ЧЕРНЕНКО О.Є., ИОАННИСЯН О.М., НОВИК Т.Г. Дослідження Чернігівського Спасо-Преображенського собору.....	292

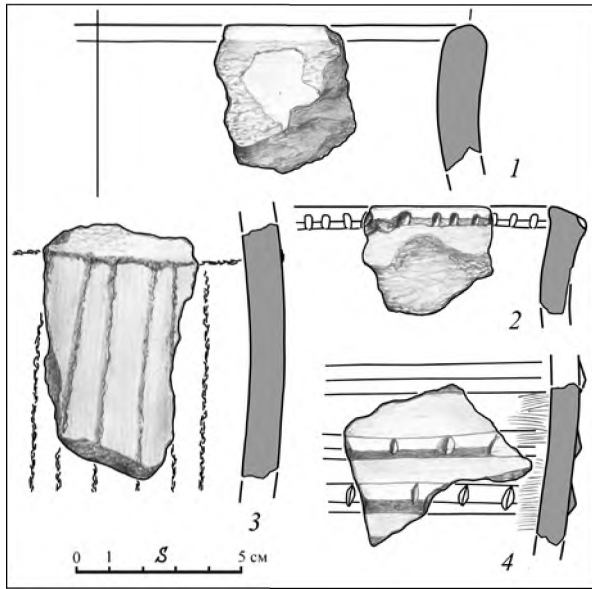

Рис. 1. Беспальче-8 (уроч. Паламарі). Кераміка з розкопу

бину. Один з фрагментів зверху вкритий облицювальним шаром більш насиченого палевого кольору, близького до помаранчевого, і був, можливо, залощений. Як правило, такі зразки будівельних решток є фрагментами деталей інтер'єру жител — вівтарів, виросток — «подіумів». Фрагменти вальків виготовлені з домішкою полову та мають відбитки деревини, з якої був зведений каркас будівлі — колоті плахи, пруті. Діаметр останніх близько 2,0—2,5 см.

Більшість із фрагментів посуду відносяться до розписного монохромного посуду (I група). Знайдено також «кухонну» (II група) та «сіроло-

шену» (III група) кераміку. Відсоткове співвідношення груп кераміки та аналогії з поселень типів Пекарі II і Грищинці I канівської групи «Західного Трипілля» дозволяють звузити хронологічні межі існування Беспальче-1 до другої половини С I і навіть рубежу С I/С II. Зараз вже можна вважати пам'ятку стаціонарним поселенням із традиційною для Трипілля забудовою, що фіксує шлях просування представників канівської групи вглиб лівого берега Дніпра.

Поселення **Беспальче-7** (уроч. Паламарі) розташоване на городах у південній частині села, на надзаплавній терасі лівого берега р. Супій. Як і на поселенні Беспальче-1, тут на поверхні свіжої оранки спостерігаються плями більш світлого ґрунту, діаметром близько 20 м, на яких концентрується кераміка бабинського та малополовецького типів, кістки тварин. На ділянці Паламарі-7а, в центрі однієї з плям було закладено траншею площею 8 м² (4 × 2 м). Знахідки концентруються на глибині 0,25—0,5 м. Нижче йде темний болотяний ґрунт. Із культурного шару походять лише 26 фрагментів посуду бабинського та раннього малополовецького типів (рис. 1), кістки тварин. Скоріш за все, обидва керамічні типи на пам'ятці синхронні між собою. Ймовірно, поселення Беспальче-7, як і одночасове йому поселення Беспальче-1, є залишками короткочасових сезонних стоянок, які виникли на незначних підвищеннях серед заболоченої заплави р. Супій на межі періодів середньої та пізньої бронзи (горизонти МП-I, II).

П.С. Шидловський, Д.Ю. Нужний, Ст. Пеан

ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЛЯНКИ НА ПІВДЕНЬ ВІД ПЕРШОГО МЕЖИРІЦЬКОГО ЖИТЛА

Пізньопалеолітична стоянка Межиріч — пам'ятка археології національного значення — знаходиться на території с. Межиріч Канівського р-ну Черкаської обл. Пам'ятка розташована на мису, утвореному долинами річок Росі та Росави біля 12 км на захід від р. Дніпро і за 200 м від високого корінного схилу плато в долині р. Рось. В результаті багаторічних (з 1966 р.) розкопок стоянки, здійснених вітчизняними та зарубіжними вчени-

ми, виявлено та досліджено чотири житлових конструкції та господарські об'єкти навколо них. Датування за радіовуглецевим методом визначило вік стоянки у досить вузьких межах — близько середини 15 тис. рр. тому. З 2003 р. пам'ятка досліджується комплексною українсько-французькою експедицією спільно з Національним природничим музеєм (Париж). Дослідження останніх років концентруються на вивченні господарських об'єктів, що

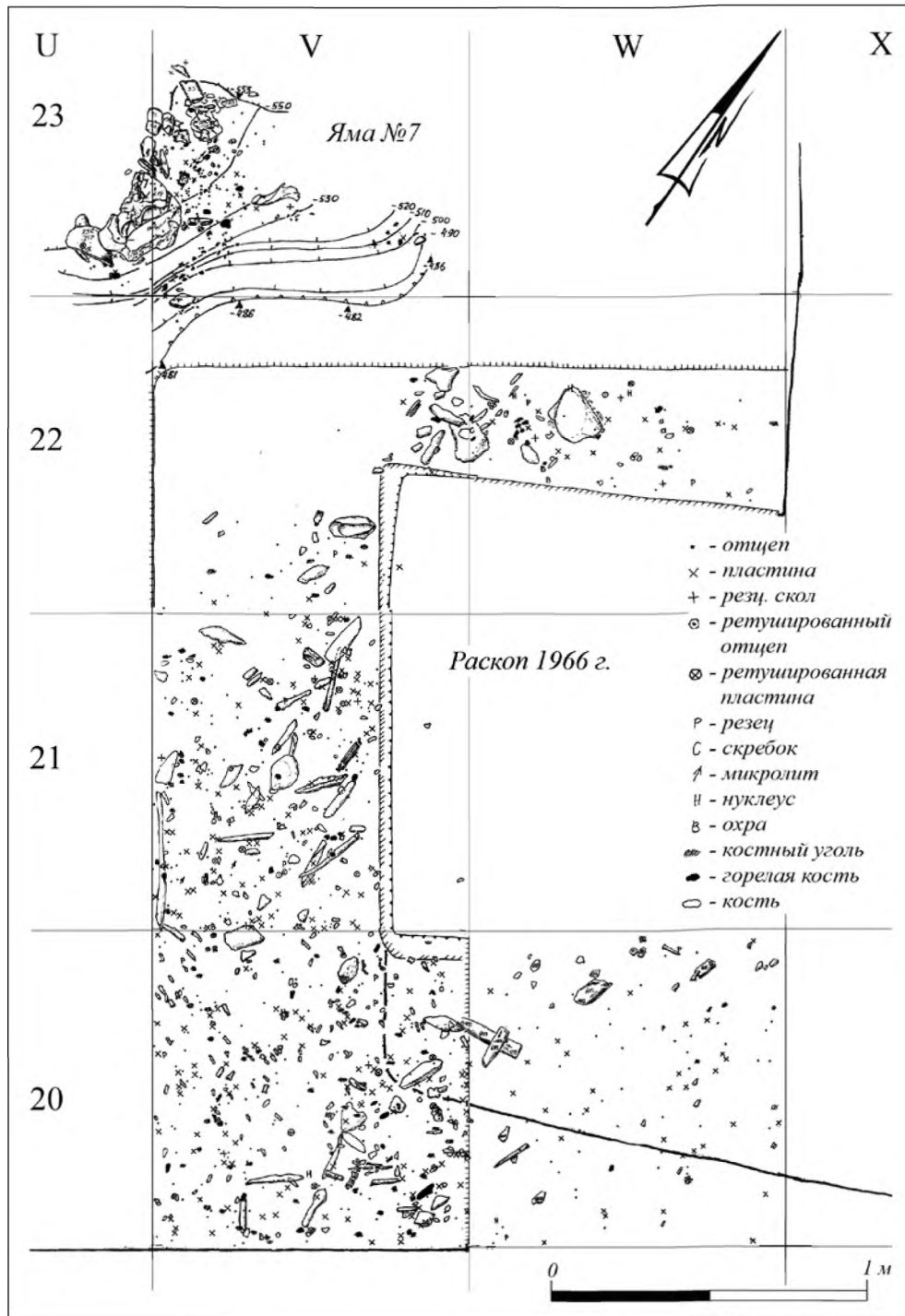

Рис. 1. Межиріч. Ділянка культурного шару на південь від першого житла

оточують житла 1 та 2: господарські ями, виробничі ділянки, частини культурного шару, які до цих пір не ставали об'єктами ретельного вивчення.

Особливе зацікавлення викликає ділянка на південь та південний схід від розкопаного в 1966 р. 1-го житла, враховуючи значну концентрацію господарських об'єктів та насиченість культурними залишками саме південного від житла сектора. Дослідження 2001—2006 рр. до-

зволили повністю розкрити господарську яму 7 на південний схід від житла, а також виробничу ділянку по обробці крем'яної сировини. Аналіз крем'яних виробів, що походять з різних об'єктів 1-го господарсько-побутового комплексу (ГПК), а саме: заповнення самого житла, господарської ями 7 та «точка» дозволили виявити певну функціональну специфіку кожного з них, що проявляється в співвідношенні категорій крем'яного інвентарю.

Дослідженнями, що проводились в останні роки, були поставлені завдання з'єднання розкопів 1 (1966 р.) з ділянками в межах розкопу 4 (2001—2006 рр.). Очікуваними результатами було точне визначення розташування жител та господарських об'єктів, пов'язаних з ГПК 1, 2 та 4. Звісно, що поступове розкриття об'єктів стоянки протягом півсторіччя різними групами дослідників з використанням різної методики призвело до похибок у встановленні розбивки різних ділянок єдиної пам'ятки. З метою вирішення цих труднощів, було запропоновано нову схему координат з цифрово-літерною нумерацією квадратів, розміром 1 × 1 м, за основу якої було взято розбивку 4-го розкопу (попередня складалась з квадратів 2 × 2 м з наскрізною нумерацією та наступним членуванням їх на сектори А—Г). Таким чином, новою сіткою були перекриті об'єкти 1, 2 та 4-го розкопів. Межі квадратів та знахідки, що виявлялись в їхніх межах фіксувались з допомогою електронно-лазерного тахеометра, що зводило похибки до мінімуму.

Для з'єднання обох розкопів найбільш показовими є лінії U—W в квадратах 20—22, в межах яких зв'язуються як повністю досліджені яма 7 на південному сході ГПК та виробничий комплекс на її краю, так і межі розкопу 1966 р. Аналіз цієї ділянки культурного шару важливий ще й тому, що він безпосередньо пов'язаний з «виходом» з житла і може слугувати важливим джерелом для розуміння струк-

тури ГПК в цілому. Культурний шар являє собою щільну суцільну брекчію з кісткового вугілля, фауністичних решток тварин, виробів з кременю, поодиноких шматочків вохри, досягаючи до 15 см товщини, що свідчить про близькість цієї території до входу в житло, розкопаного І.Г. Підоплічком.

В результаті проведеного типолого-статистичного аналізу складу крем'яних виробів, що походять з заповнення 1-го житла та ділянки культурного шару на південь від нього, одразу слід відмітити значну різницю у відсотковому складі виробничого інвентарю та відходів виробництва. Стабільні значення мають загальні співвідношення відходів (87—89 %) та знарядь (11—13 %). Також в межах 1,4—1,8 % від відходів складають нуклеуси. Але при спільному співвідношенні бокових, кутових та серединних різців, їхня кількість в культурному шарі на порядок менша (30 % проти 41 % в житлі). В культурному шарі меншою кількістю представлені мікроліти (7,4 % проти 13 %). Скребки взагалі не є ведучою формою для культурного шару — всього 2 екз. (2,5 % від знарядь). З іншого боку, в культурному шарі більш ніж на половину зростає кількість ретушованих (20 % проти 7 % в житлі) та тронкованих (19 % проти 8 % в житлі) пластин, а також проколок (6,2 % проти 1,3 % в житлі). Такі особливості розподілу крем'яних виробів крем'яних виробів свідчать про певну господарську спеціалізацію ділянок стоянки.

МОЦЯ Олександр Петрович — член-кореспондент, професор, завідувач відділу давньоруської і середньовічної археології Інституту археології НАН України

МУЛЬД Сергій Альфредович — науковий співробітник Кримського відділення Інституту сходознавства ім. А.Е. Кримського НАН України

МЮЛІЄР Йоханнес — доктор, професор, директор Інституту пра- та протоісторичної археології університету Христіана-Альбрехта у Кілі

НАУМЕНКО Валерій Євгеньєвич — кандидат історичних наук, Генеральний директор КРУ «Бахчисарайський історико-культурний заповідник»

НЕББІЯ Марко — аспірант Департаменту Археології Даремського університету, Велика Британія

НЕНЕВОЛЯ Іван Іванович — старший науковий співробітник відділу охорони пам'яток КРУ «Бахчисарайський історико-культурний заповідник»

НЕПОМЯЩИХ Віталій Юрійович — аспірант Інституту археології НАН України

НЕЧИТАЙЛО Павло Олександрович — кандидат історичних наук

НЕМЦЕВ Сергій Олегович — аспірант античного відділу Інституту археології НАН України

НІКОЛАЄНКО Галина Михайлівна — кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу науково-дослідницьких робіт Національного заповідника «Херсонес Таврійський»

НОВИК Тетяна Григорівна — науковий співробітник відділу музейної та науково-фондової діяльності Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній»

НОВІЧЕНКОВА Марія Вікторівна — лаборант відділу античної археології Інституту археології НАН України

НУЖНИЙ Дмитро Юрійович — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу археології кам'яної доби Інституту археології НАН України

ОВЧИННИКОВ Едуард Вікторович — кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу археології доби енеоліту—бронзи Інституту археології НАН України

ОКАТЕНКО Віталій Миколайович — кандидат історичних наук, заступник директора з наукової роботи ДП ОАСУ «Слобідська археологічна служба» Інституту археології НАН України

ОНИЩУК Ярослав Іванович — кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та історії стародавнього світу Львівського національного університету ім. Івана Франка

ОНОГДА Олена Вікторівна — кандидат історичних наук, відділ археології Києва Інституту археології НАН України

ОРЛИК Олексій Пантелійович — науковий співробітник відділу охорони культурної спадщини Управління культури і туризму облдержадміністрації Кіровоградської області

ОРТИЗИ Сальваторе — доктор історичних наук, доцент Кельнського університету

ОСТАПЕНКО Павло Володимирович — молодший науковий співробітник відділу археології Північно-Західного Причорномор'я Інституту археології НАН України

ОТРОЩЕНКО Віталій Васильович — доктор історичних наук, професор, завідувач відділом археології енеоліту-бронзової доби Інституту археології НАН України

ПАВЛЕНКО Сергій Васильович — молодший науковий співробітник відділу давньоруської і середньовічної археології Інституту археології НАН України

ПАНИШКО Сергій Дмитрович — кандидат історичних наук, заступник директора з наукової роботи ДП «Волинські старожитності» ОАСУ Інституту археології НАН України

ПАПАНОВА Валентина Анатоліївна — кандидат історичних наук, доцент Бердянського державного педагогічного університету

ПЕАН Стефан — доктор, відділ первісної історії Національного природничого музею, Париж, Франція

ПЕЛЯШЕНКО Костянтин Юрійович — старший науковий співробітник охоронної археологічної служби України «Слобідська археологічна служба» при Інституті археології НАН України

ПЕТРАУСКАС Андрій Валдасович — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу давньоруської археології Інституту археології НАН України

ПЕТРАУСКАС Олег Валдасович — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу археологія давніх слов'ян і регіональних польових досліджень Інституту археології НАНУ

ХРАПУНОВ Ігор Микитович — доктор історичних наук, професор Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського

ХРШАНОВСЬКИЙ Володимир Андрійович — кандидат історичних наук, завідувач відділу Архаїчних вірувань та релігій ранніх цивілізацій Державного музею історії релігії (Санкт-Петербург)

ЦИМІДАНОВ Віталій Володиславович — кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник, Донецький обласний краєзнавчий музей

ЧЕКАНОВСЬКИЙ Андрій Анатолійович — молодший науковий співробітник відділу археології Києва Інституту археології НАН України

ЧЕПМЕН Джон Чарльз — доктор, професор департаменту археології Даремського університету (Великобританія)

ЧЕРНЕНКО Олена Євгенівна — пошукач, викладач Чернігівського педагогічного університету

ЧИСТОВ Дмитро Юхимович — старший науковий співробітник Державного Ермітажу, Санкт-Петербург

ЧМІЛЬ Леся Володимирівна — молодший науковий співробітник відділу археології Києва Інституту археології НАН України

ЧОРНИЙ Андрій Михайлович — молодший науковий співробітник Науково-дослідного центра «Рятивна археологічна служба» Інституту археології НАН України

ЧУДІН Андрій Вікторович — молодший науковий співробітник Санкт-Петербурзького державного університету (РФ)

ШАЛОБУДОВ Володимир Миколайович — старший науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії археології Придніпров'я Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара

ШАПЦЕВ Михайло Сергійович — молодший науковий співробітник Кримського філіалу Інституту археології НАН України

ШЕЛЕХАНЬ Олександр Володимирович — старший науковий співробітник Наукових фондів Інституту археології НАН України

ШИДЛОВСЬКИЙ Павло Сергійович — кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та музеєзнавства Київського національного університету ім. Т. Шевченка

ШКЛЯРЕВСЬКИЙ Євген Ігорович — реставратор Фастівського державного краєзнавчого музею, співробітник Фастівської археологічної експедиції

ШРАМКО Ірина Борисівна — кандидат історичних наук, доцент Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

ШУМЕЙ О.М. — старший науковий співробітник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка.

ЯКУБОВСЬКИЙ Василь Іванович — кандидат історичних наук, доцент Кам'янець-Подільського педагогічного університету.

ЯМАДА Мейдзі — університет, доктор

ЯШАЄВА Тетяна Юсуфівна — завідувач відділу середньовічної історії Національного заповідника «Херсонес Таврійський»